

«Тасдиқ менамойм»

Ректори Донишгоҳи техникии

Тоҷикистон ба номи академик

М.С.Осимӣ д.и.и., профессор

Давлатзода Қ.Қ.

соли 2023

ТАҚРИЗИ МУАССИСАИ ПЕШБАР

ба диссертатсияи Раҳмон Юсуф Азим «Такмили механизми идоракунии комплекси авиатсионӣ дар шароити муосир» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.06 - Иқтисодиёт ва идоракунии тибқи самтҳои фаъолият (08.00.06.04 - Ташкил ва идоракунии корхонаҳо, низомҳо ва комплексҳо)

1. Мутобиқати муҳтавои диссертатсия ба ихтисос ё соҳаи илми эълошшуда

Диссертатсияи Раҳмон Юсуф Азим дар мавзӯи «Такмили механизми идоракунии комплекси авиатсионӣ дар шароити муосир» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ ба бандҳои зерини Шиносномаи ихтисоси 08.00.06 - Иқтисодиёт ва идоракунии тибқи самтҳои фаъолият (08.00.06.04 - Ташкил ва идоракунии корхонаҳо, низомҳо ва комплексҳо) мутобиқат мекунад: 10.6. Асосҳои назариявӣ-методии идоракунии ташкилот. Таркиби функционалӣ ва институтсионалии идоракунии ташкилот. Сохтори идоракунии ташкилот. Ҷанбаҳои дарозмуҳлат, миёнамуҳлат ва кӯтоҳмуҳлати идоракунии ташкилот, идоракунии ҷорӣ. Идоракунии ташкилот аз рӯи давраҳои ҳаётии он; 10.7. Лоихақашии низоми идоракунии ташкилот. Идоракунии зернизомиҳо ва функцияҳои алоҳидаи он, равандҳо ва захираҳои истеҳсолӣ, дороиҳои ғайримоддӣ (патентҳо, ноу-хау, имиж, бренд ва ғ.). Идоракунии лоихаҳо, коркарди лоихаҳои сармоягузорӣ ва идоракунии он, идоракунии донишҳо, хавф (риск), сифат, бизнес-равандҳо дар ташкилот. Методология ва методҳои идоракунии инноватсионӣ, низоми инноватсионии корпоративӣ.

2. Мубрамии таҳқиқоти диссертатсионӣ

Шароити ҳосии иқлими табиати кишвар, кӯҳсор будани қисмати зиёди он, душворгузар будани роҳҳои кӯҳӣ аз сабаби зуд-зуд такроршавии заминчунбӣ ва офатҳои табиӣ (фаромадани ярҷ, тарма, сангрезиш ва ғ.), аз

чиҳати худудӣ монанд набудани шароити минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, зарурати ҳалли вазифаҳои давлат дар самти таъмини амнияти ҳарбӣ, иқтисодӣ ва ғайра, рушди комплекси авиатсиониро ба яке аз вазифаҳои аввалиндараҷа табдил додаанд. Ҳамзамон, дурнамои рушди минтақаҳои душворгузар рушди комплекси мазкурро ҳамчун омили муҳимми рушди минтақаҳои дурдасти кишвар пешбинӣ менамояд.

Имрӯзҳо, сарфи назар аз душвориҳои баамаломеда, наметавон аз имкониятҳои ҷиддии рушди соҳаи мазкур сарфи назар намуд, зеро комплекси авиатсионӣ барои давлат, бидуни шубҳа, аҳамияти стратегӣ дошта, дар сурати такмили механизми идоракунии комплекси мазкурро аз вазъи ногувори тӯлкашида раҳо карда, рушди бахшҳои мухталифи онро таъмин кардан мумкин аст. Бинобар ин, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон таъкид карданд: «Ба Ҳукумати мамлакат супориш дода мешавад, ки барои тавсеаи имкониятҳои транзитии кишвар, баланд бардоштани сатҳи сифати хизматрасониҳои соҳаи авиатсияи граждани ва таъмин намудани рақобатнокии онҳо чиҳати ҷорӣ намудани низоми «Ҷазои кушод» чораҷӯӣ намояд».

Аз ин рӯ, зарурати рушди нақлиёт дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла, комплекси авиатсионӣ, дар ростои амалисозии яке аз ҳадафҳои стратегияи кишвар – раҳой аз бунбасти коммуникатсионӣ, дар Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 нигоҳ доштан ва инкишоф додани шабакаи фурудгоҳҳои маҳаллӣ, авиатсияи хурду миёна барои таъмин намудани дастрасии сокинони минтақаҳои кишвар ба нақлиёти ҳавоӣ вазифагузорӣ шудааст.

Бояд қайд намуд, ки бисёр масъалаҳое, ки дар комплекси авиатсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳалталаб боқӣ мондаанд, илова ба дигаргуншавии шароити хоҷагидорӣ ва муносибатҳои иқтисодӣ дар соҳа, инчунин, аз номукамал будани механизми идоракунии комплекси авиатсионии кишвар бармеояд. Маҳз ҳамин ва дигар мулоҳизаҳои марбут ба зарурати такмили механизми идоракунии комплекси авиатсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон, сабаби интиҳоби мавзӯи таҳқиқоти унвонҷӯ гардида, ҳамзамон аз мубрамии он гувоҳӣ медиҳад.

3. Навгонии илмӣ натиҷаҳо ва хулосаву пешниҳодҳои диссертатсия

Аз ҷониби муаллиф, нуқтаҳои зерини назариявӣ, методӣ ва амалии таҳқиқот пешниҳод гардидаанд, ки дорои хусусиятҳои навгонии илмӣ мебошанд:

Дар диссертатсия асосҳои назариявӣ-методии масъалаҳои идоракунии субъектҳои хоҷагидорӣ, аз ҷумла идоракунии комплекси авиатсионӣ, инчунин, таҳқиқи ҷанбаҳои назариявӣю методологии омӯзиши механизми идоракунии комплекси авиатсионӣ дар шароити муосир, муайян карда шудаанд.

1. Дар диссертатсия асосҳои концептуалӣ ва принципҳои илмии идоракунии комплекси авиатсионӣ таҳқиқ карда шуда, ҷамъбасти назариявӣ ва натиҷагирии адабиёти илмии соҳа сурат гирифта, низоми мукаммали методҳо ва усулҳои таъминкунандаи амалкарди самараноки комплекси авиатсионӣ ироа шудааст, тавзеҳ дода шудаанд.

2. Моҳият, сохтор, хусусиятҳои асосӣ ва вазифаҳои комплекси авиатсионӣ дар шароити муосир ошкор гардида, хусусиятҳои низоми бавучудодаи идоракунии комплекси авиатсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва сабабҳои номувофиқатии он ба тамоюлҳои иқтисодии муосир ошкор карда шуданд, ки имкон доданд, самтҳои асосии мукамалгардонии сиёсати давлатӣ дар соҳаи мазкур ба таври мушаххас пешниҳод карда шаванд.

3. Таҷрибаи хориҷии идоракунии комплекси авиатсионӣ ва имкониятҳои татбиқи натиҷаҳои он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон омӯхта шуда, принципҳои ташаккулёбӣ ва хусусиятҳои рушди комплекси авиатсионӣ дар раванди ҳамгирии он ба низоми ҷаҳонии нақлиёти ҳавоӣ ва гузариш ба технологияҳои ҷадиди идоракунии захираҳо дар ширкатҳои ҳавоӣ таҳлил карда шудааст.

4. Дар диссертатсия марҳилаҳои ташаккулёбӣ ва ҳолати муосири идоракунии комплекси авиатсионӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди таҳлил қарор гирифта, концепсияи бунёдии низоми омодаسازی кадрҳои комплекси авиатсионӣ пешниҳод гардида, аҳамияти танзими давлатии фаъолияти авиатсионӣ, зерсистемаҳои комплекси авиатсионӣ – корхонаҳои таъминоти хӯроки дохили ҳавопаймо, фурудгоҳҳо, комплекси сӯзишворӣ бо назардошти эҳтимолияти бархӯрди манфиатҳои онҳо нишон дода шудааст.

5. Омилҳои таъсиррасон ба механизми идоракунии комплекси авиатсионӣ ошкор карда шуда, дар ин замина асосҳои методикаи идоракунии комплекси авиатсионӣ дар заминаи назарияи идоракунии сифат ва тавсияҳои нави Созмони байналмилалӣ авиатсияи граждонӣ (ИКАО) таҳия гардида, модели системавии амалкарди комплекси авиатсионӣ бо назардошти алтернативаи бисёр доштани андозаҳои комплекс ва мураккаб будани алоқамандиҳое, ки ба номуайянии натиҷаҳои

ояндабинии тақозо нисбат ба хизматрасонии авиатсионӣ таъсир мерасонанд, таҳия ва пешниҳод шудаанд.

6. Пешниҳодҳо оид ба такмили механизми идоракунии комплекси авиатсионӣ бо назардошти хусусигардонӣ, азнавсозӣ ва азхудкунии соҳаҳои нави фаъолияти комплекси авиатсионӣ коркард ва асоснок карда шуда, пешниҳодҳо ва тавсияҳо оид ба барномаи модернизатсиякунонии низоми миллии нақлиёти ҳавоӣ, тавсияҳои илман асоснок оид ба баровардан аз ҳолати ногувори иқтисодӣ ва ҷоннок намудани фаъолияти ширкати миллии «Тоҷик Эйр» таҳия ва пешниҳод шуда, маҷмӯи тавсияҳо оид ба такмили ҷанбаҳои ҳудудии сиёсати давлатӣ дар комплекси авиатсионӣ ироа ва модели концептуалии ташаккули комплекси авиатсионӣ таҳия ва пешниҳод шудааст, ки имкониятҳои истифодабарии максималии иқтидори фурудгоҳҳо, агентии авиатсияи граждани, ширкатҳои ҳавопаймоии давлатӣ ва хусусиро дар асоси ҳамоҳангсозӣ ва ҳамгирии фаъолияти онҳо инъикос менамояд.

4. Аҳамияти илмӣ ва амалии натиҷаҳои таҳқиқот

Пешниҳодоти асосноккардашуда оид ба такмили идоракунии комплекси нақлиёти авиатсионӣ бо назардошти хусусигардонӣ, азнавсозӣ ва азхудкунии соҳаҳои нави фаъолияти комплекси авиатсионӣ барои таҳқиқи минбаъдаи проблемаҳо, инчунин, такмил додани равандҳои нақлиёти авиатсионӣ ҳамчун маводи иловагӣ барои такмили идоракунии комплекси нақлиёти авиатсионӣ бо назардошти хусусигардонӣ, азнавсозӣ ва азхудкунии соҳаҳои нави фаъолияти комплекси авиатсионӣ, омилҳое, ки ба инкишофи ин равандҳо ҳалал мерасонанд, истифода шуда метавонад. Аҳамияти амалии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар он зоҳир мегардад, ки муқаррароти муайяни тадқиқоти диссертатсионӣ метавонанд дар курсҳои идоракунии комплекси нақлиёти авиатсионӣ, менечмент ва маркетинг дар соҳаи авиатсия истифода шаванд. Тавсияҳои амалии дар кор овардашуда ҳангоми таҳия ва татбиқи «Барномаи рушди соҳаи нақлиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2025», №165 аз 01.04.2011с мавриди истифода қарор гирифта, пешниҳодҳои мушаххаси муаллиф оид ба такмили механизми идоракунии комплекси нақлиёти авиатсионӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар оянда низ метавонанд истифода шаванд.

5. Дарачаи асоснокӣ ва саҳеҳии мақаррароти илмӣ ва хулосаву пешниҳодот

Дар раванди ҳалли илмии масъалаҳои гузошташуда равишҳои методологӣ ва методии пажӯҳиш, ки муаллиф интихобу истифода намудааст, имконият додааст, ки натиҷаҳои ба даст овардаи муаллиф, ҳамчунин ҷамъбасту хулосаҳои асоснок, тавсияҳои асоснок, имкониятҳои

таҳлили назариявию амалиро дар соҳаи идоракунии комплекси нақлиёти авиатсионӣ ва умуман сиёсати иҷтимоию иқтисодии давлат васеъ мекунанд.

Асоснокии хулосаву пешниҳодҳои дар диссертатсия омада ва сатҳи илмии онҳо аз он шаҳодат медиҳад, ки муаллиф асарҳои бунёдии олимони хориҷию ватаниро дар рушди соҳаи комплекси нақлиёти авиатсионӣ истифода бурдааст.

Дар раванди таҳқиқи мавзӯи чунин усулҳо ҳамчун абстраксияи илмӣ, усулҳои таҳлили сохторӣ-функционалӣ ва муқоисавӣ, таҳлил ва синтез, индуксия ва дедуксия, муносибати иқтисодӣ-оморӣ, таърихи-мантиқӣ, пурсиши сотсиологӣ ва ғ. истифода шудаанд. Ҳамчун усули асосӣ принципи муносибати системавӣ интихоб карда шудааст, ки тибқи он мантиқи умумии таҳқиқоти диссертатсионӣ сохта шудааст.

Шиносой бо мундариҷаи диссертатсия дар самти омӯзиши масъалаҳои назариявию методологии идоракунии комплекси авиатсионӣ, сохтор ва вазифаҳои идоракунии комплекси авиатсионӣ, омилҳои таъсиррасон ба механизми идоракунии комплекси авиатсионӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон далолат медиҳад, ки муаллиф аз адабиёти илмӣ вобаста ба мавзӯи таҳқиқот ба таври зарурӣ истифода намудааст.

6. Арзёбии мундариҷаи диссертатсия ва дараҷаи ба итмом расидани он.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, се боб, хулоса ва тавсияҳо, рӯйхати адабиёт ва замима иборат мебошад. Ҳаҷми диссертатсия 171 саҳифа буда, 8 ҷадвал, 24 расм, 2 формула ва 160 номгӯи адабиётро дарбар мегирад.

Дар муқаддима (саҳ.5-15) дараҷаи коркарди мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ дар илми иқтисодӣ оварда шуда, мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, наwgонии илмӣ ва нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда пешниҳод карда шудааст.

Дар боби якум - «**Асосҳои назариявии идоракунии комплекси авиатсионӣ дар шароити муосир**» (саҳ.15-57) моҳият ва асосҳои илмии идоракунии комплекси авиатсионӣ, сохтор ва вазифаҳои идоракунии комплекси авиатсионӣ ва принцип ва усулҳои муосири идоракунӣ дар комплекси авиатсионӣ ва имкониятҳои татбиқи он дар Тоҷикистон баррасӣ гардидааст.

Дар диссертатсия ба муайян кардани механизми идоракунии комплекси авиатсионӣ дар шароити ҳозира ва асосноккунии роҳҳои тақмили он диққати ҷиддӣ дода шудааст. Қайд гардидааст, ки низоми нақлиёти авиатсионӣ (ННА) қисми ҷудонашавандаи низоми ягонаи

нақлиёти давлатӣ буда, маҷмӯи ҳавопаймоҳо ва комплекси иншооти рӯизаминиро дарбар мегирад. Омода ва таъмин намудани парвозҳо, омодагии кормандоне, ки ба истифодабарӣ ва таъмири ҳавопаймоҳо ва воситаҳои рӯизаминӣ машғуланд, қисми таркибии ин низом ба ҳисоб мераванд.

Диссертант қайд менамояд, ки дар ҳама даври замон нақлиёт ҳамчун соҳаи пешбар, муҳаррики муносибатҳои иқтисодии ҷаҳонӣ ба ҳисоб меравад. Рушди нақлиёт дар баробари дигар воситаҳои алоқа на танҳо тараққиёти босуръати фазои географӣ, балки сифатан беҳтар шудани иқтисодиётро ҳам муайян мекунад. Аз ин рӯ, низоми фаъолияти комплекси нақлиётӣ, ҳамчун омили муҳимтарини рушди иқтисодиёт ва тамоми ҷамъият танзим мегардад (С.19).

Ҳангоми интихоби стратегияи рушди иқтисодӣ омилҳои зиёд ба монанди – сатҳи рушди иқтисодиёт, соҳаҳои содиротӣ, содироти диверсификатсионӣ ва дараҷаи роҳандозӣ ба бозорҳои хориҷӣ ба назар гирифта мешаванд. Яке аз омилҳои муҳими инфрасохторӣ, ин комплекси нақлиётӣ мебошад, ки ҳамчун ҷузъи меҳварии низоми тақсимооти мол амал мекунад. Тамоюлҳои кунунии рушди иқтисоди ҷаҳонӣ дар шароити либерализатсияи муносибатҳои тиҷоратию иқтисодӣ, эҳтимолияти афзоиши минбаъдаи аҳамияти омили нақлиётиро пешакӣ муайян мекунад.

Муаллиф дар диссертатсия қайд менамояд, ки соҳаи авиатсияи граждани на он қадар тиҷорати сердаромад аст – аз ҷумла, бо тағйирёбии бозор, ширкатҳо ба хатарҳои зиёд ба монанди: тағйирёбии нархи сӯзишворӣ, қурби асъор, таъсири беруна ва ғайра дучор мешаванд. Ҳамаи ин ба устувории молиявии ширкатҳои ҳавопаймоӣ ва қобилияти иҷрои уҳдадорихои худ таъсир мерасонад. Агар ба нишондиҳандаҳои оморӣ назар кунем, метавонем шумораи зиёди ширкатҳои ҳавопаймоиро пайдо намоем, ки дар тӯли 10 соли охир ҳолати муфлисшавиро аз сар гузаронидаанд, ки аксари муфлисшавӣ ҳам барои истеъмолкунандагони маҳсулот ва ҳам барои мақомоти авиатсия ғайриҷашмдошт аст. Дар навбати худ, даст кашидан аз иҷрои уҳдадорихо боиси оқибатҳои вазнини низоми соҳавӣ мегардад, ки ба онҳо дохил мешаванд: зарурати хориҷ кардани мусофирон ва маблағгузориҳои нақлиёт, ҳалли масъалаҳои ҳисоббаробаркунӣ бо кредиторон, бо кор таъмин намудани кормандон ва ғайра (С.21.).

Диссертант дуруст қайд менамояд, ки пешрафти ширкатҳои авиатсионии байналхалқӣ аз рақобати анъанавии байни низомҳои комплекси авиатсионӣ низоми нави рақобат, рақобати мутамаддинтар ва баландсифатро ташкил намуда, рақобат байни ассотсиатсияҳои глобалии

низомҳои миллии нақлиёти авиатсионӣ иттифоқхоро ба вуҷуд меорад. Самаранокии иттифоқҳо бевосита аз вазъи бозори комплекси авиатсионӣ вобаста аст. Аҳамияти тадбирҳо оид ба ҳамгирии низоми комплекси авиатсионӣ, ҳамчун посух ба рақобати афзоианда дар бозор, дар зери таъсири омилҳои манфии иқтисодӣ, ки афзоиширо маҳдуд мекунанд, ё боиси коҳиши ҳаракати ҳавоӣ мешаванд: ин кам шудани талаботи самараноки истеъмолкунандагон ва баланд шудани нархи хизмати комплекси авиатсионӣ аз ҳисоби мунтазам афзудани арзиши захираҳои моддию техникаи истеъмолшуда мебошад (С.26).

Боби дууми диссертатсия «**Арзёбии механизми идоракунии комплекси авиатсионӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон**» (саҳ.59-113) ба таҳлили вазъи кунунии механизми идоракунии комплекси авиатсионӣ, омилҳои таъсиррасон ба механизми идоракунии комплекси авиатсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва арзёбии механизм ва имкониятҳои тақмили низоми идоракунии комплекси авиатсионӣ бахшида шудааст.

Боби мазкур дорои аҳамияти амалӣ буда, дар он набудани методологияи ягонаи омӯзиши назариявӣ, ки боиси ҳал нашудани шумораи масъалаҳои баланд бардоштани самаранокии идоракунии кадрҳо дар низоми нақлиёти ҳавоии ҷумҳурӣ мебошад, баррасӣ шудааст. Диссертант дуруст қайд менамояд, ки авиатсияи граждони як соҳаи рушдбандаи нақлиёт дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад, ки ҳам дар ҳамлу нақли дохилӣ (маҳаллӣ) ва ҳам дар ҳамлу нақли байналмилалӣ бор ва мусофиркашонӣ иштирок менамояд (С.61).

Вобаста ба таҳлилҳои гузаронидашуда, диссертант қайд намудааст, ки тавр омилҳои дарунаву беруна ба ҳаҷми фаъолияти хизматрасонии фурудгоҳҳои байналхалқии мо таъсири худро гузоштаанд. Дар диссертатсия дарҷ гардидааст, ки, ду давраи лаппиши ҳаҷми хизматрасониҳои фурудгоҳҳо мушоҳида мешаванд. Лаппиши яқум ба солҳои 2015 – 2017 рост омада, сабаби асосии он таъсири бӯҳрони молиявӣ ва муфлисшавии ширкатҳо мебошад. Лаппиши дуум ба соли 2020 рост омада, сабаби асосии он пандемия ва маъракаи пешгирии паҳншавии COVID 19 мебошад (С.65).

Ба инобат нагирифтани мавқеи нақлиёт дар иқтисодиёт боиси қафомонии соҳаҳои алоҳидаи истеҳсолоти саноату хоҷагии қишлоқ мегардад. Ҳамин тавр, роҳҳои бад ва ё набудани роҳ имкон намедихад, ки маҳсулоти тайёр содир карда шавад, ки ин махсусан, барои соҳаи кишоварзӣ, ки ҳар як навъи маҳсулот мӯҳлати нигоҳдории маҳдуд дорад, зарар дорад. Нақлиёт дар раванди истеҳсоли ҳар як корхона, қашондани ашёи хом, маҳсулоти нимтайёр, маҳсулоти тайёр иштирок мекунад, ки ин

шарти ҳатмии истехсолоти ҷамъиятӣ мебошад. Маҳсулот танҳо вақте барои истифода омода аст, ки ҳаракати он ба ҷои истеъмол ба охир мерасад (С.71-72).

Тавре ки дар Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилию хориҷии ҷумҳурӣ» аз 21 декабри соли 2021 қайд гардид, дар соли 2017 мо ба яке аз ҳадафҳои муҳим ноил гардидем. Ҳадафҳои стратегии мо, яъне Тоҷикистон, ки ба се қисм тақсим шуда буд, ба қаламрави ягона табдил ёфт ва тавассути долонҳои нақлиётӣ пайвастанӣ онро ба кишварҳои ҳамсоя, кишварҳои дуру наздик таъмин намуд. Айни замон дар соҳаи нақлиёт татбиқи 13 лоиҳаи давлатии сармоягузорӣ ба маблағи умумии беш аз 11 миллиард сомонӣ идома дорад, ки ба табдил додани Тоҷикистон ба кишвари дорои шароити муосири транзитӣ мусоидат мекунад.

Бояд қайд кард, ки зараровар будани фаъолияти бисёр ширкатҳои ҳавопаймоиро метавон бо сабабҳои умумӣ шарҳ дод: болоравии арзиши ҳавопаймоҳои муосир, сӯзишвории авиатсионӣ, хидматрасонии рӯизаминӣ, хароҷоти умумии истифодабарӣ, андозҳо, пардохтҳои гуногун ва пардохтҳои иловагии аз ҷониби ҳукуматҳо ва фурудгоҳҳо муқарраршуда, инчунин маоши кормандон мебошад. Аммо ширкатҳои зиёновар зарари худро аз ҳисоби давлат ва дигар манбаъҳо мепӯшонанд ва рақобатро дар бозор идома медиҳанд (С.74-75).

Диссертант таъкид намудааст, ки бо мақсади рушди саёҳӣ дар кишвар ва бо назардошти натиҷаи тадқиқоти дар соҳаи алоқаи ҳавоии ҷумҳурӣ дар ин самт гузаронидашуда барои беҳтар намудани масъалаи алоқаи ҳавоӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо намояндагии Корпоратсияи байналмилалӣ молиявии Гурӯҳи Бонки ҷаҳонӣ дар якҷоягӣ бо мақомоти дахлдори давлатӣ ва корхонаю ташкилотҳои соҳаи авиатсияи мамлакат баррасии доманадор ташкил карда шуд (С.92-93). Вобастагӣ аз омилҳои беруна, ки ба таъмини эҳтиёҷоти ҷумҳурӣ на танҳо бо рағбанҳои молиданӣ ва қисмҳои эҳтиётӣ тамоми унсурҳои техникийи низомии комплекси авиатсионӣ, балки бо захираҳои кадрӣ ин низом таъсир мерасонад. Бинобар ин, зарурати тақмили низомии барномавии мақсадноки рушди комплекси нақлиёти ҳавоии кишвар бо дохил намудани фасли «Тақмили нерӯи кадрҳо» зарур мебошад (С.114).

Дар боби сеюм - «**Самтҳои асосии тақмили низомии идоракунии комплекси авиатсионӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон**» (саҳ.116-152) тағйирёбии сохтори идоракунии комплекси авиатсионӣ дар шароити муосир ва самтҳои асосии тақмили низомии идоракунии комплекси авиатсионӣ ва

унсурҳои асосии он дар шароити муосир мавриди баррасӣ ва таҳқиқи илмӣ қарор дода шудааст.

Дар диссертатсия ҷойи асосиро самаранокӣ ва устуворӣ, ки омилҳои калидии бартараф кардани маҳдудияти иқтидор, мушкилоти кам кардани хароҷот ва хоҳиши сайёҳон барои сарф кардани вақти камтар дар интизорӣ дар фурудгоҳҳо мебошанд, ишғол менамояд. Инчунин, дар диссертатсия қайд гардидааст, ки ширкатҳои ҳавопаймоӣ ба бисёр хатарҳои дохилӣ ва берунӣ дучор мешаванд. Таҳлили пурмазмунӣ масъалаҳои марбут ба эҳтимолияти пешфарзӣ фаҳмидани омилҳоеро, ки ба тижорати ҳавопаймоӣ таъсир мерасонанд, талаб мекунад. Ҳангоми таҳқиқи масъалаи сохтани модели пешгӯии муфлисшавии ширкатҳои ҳавопаймоӣ бояд на танҳо ба омилҳои дохилӣ – нишондиҳандаҳои молиявӣ, балки ба муҳити беруна низ диққат дод.

Муаллиф қайд мекунад, ки шароити муосири бозор, ки ба фаъолияти ширкатҳои ҳавопаймоӣ таъсири назаррас доранд, ба омилҳои асосии зерин тавсиф мешаванд:

- либерализатсияи бозори ҷаҳонии комплекси авиатсионӣ, таъсис ва рушди иттиҳодияҳои ширкатҳои ҳавопаймоӣ;
- тағйир додани афзалиятҳои мусофирон, ки нисбат ба сифати хизматрасонӣ талаботи барзиёд мегузоранд;
- тақвияти мавқеи ширкатҳои ҳавопаймоии камхарҷ;
- тамоюли муттаҳидшавӣ ва байналмиллалии шарикони ширкатҳои ҳавопаймоӣ (масалан, ширкатҳои сайёҳӣ);
- рушди технологияҳои нав дар бизнеси авиатсионӣ (аз ҷумла тижорати электронӣ). (С.116).

Диссертант қайд мекунад, ки варианти оптималӣ ҳангоми муқоисаи ширкатҳои ҳавопаймоӣ дар сохтори комплекси авиатсионии ҷумҳурӣ ин таҳлили нишондиҳандаҳои асосии иқтисодӣ мебошад. Аммо гузаронидани ҷунин муқоисаҳои комплексӣ мушкилот доранд, ки яке аз онҳо, ин мушкилоти дастрасӣ ба иттилоот мебошад. Ба ғайр аз ин, сохтори даромад ва хароҷоти компанияҳо гуногунанд. Ширкатҳои ҳавопаймоие, ки ҳавопаймоҳои бузургро истифода мекунанд, аз ширкатҳое, ки хатсайрҳои хурди камхарҷро хидмат менамоянд бо хатсайрҳои дарозмуддат, хароҷотҳои истифодабарӣ, пардохтҳои сӯзишворӣ, хароҷотҳои тайёрии ҳавопаймо ба парвоз, хароҷотҳо барои аэронавигатсия ва ғайра фарқ мекунанд (С.118).

Таҳқиқоти гузаронидашуда нишон додааст, ки таҳлили самаранокии фаъолияти комплекси авиатсионӣ дар маҷмӯъ назар ба ҷавобҳо бисёр саволҳоро ба миён меорад. Ва вазифаи муҳимтарини ҷунин тадқиқот бояд

махз аз он иборат бошад, ки дар натиҷа саволҳо ба миён меоянд. Мониторинги нишондиҳандаҳои фаъолияти интиқолдиҳанда бидуни ба назар гирифтани фаъолияти ширкатҳои ҳавопаймоии дигар манзараи таҳрифшудаи фаъолияти воқеии ширкати шахсиро медиҳад. Усули таҳлили муқоисавиро на танҳо барои ба даст овардани тасаввуроти объективӣ дар бораи то чӣ андоза самаранок будани кори комплекси авиатсионӣ, балки пеш аз ҳама барои муайян кардани самтҳои мушкилоти кори худ истифода бурдан лозим аст. Ҳамин тавр роҳҳои баланд бардоштани самаранокиро метавон пайдо кард (сах.125-126).

Дар хулосаи диссертатсия (сах.151-156) муаллиф тавсияҳо ва пешниҳодҳои мушаххасро барои ҳалли муаммоҳои дар диссертатсия баррасишуда овардааст.

7. Эроду тавсияҳо оид ба диссертатсия

Ба сифати эроду тавсияҳо ба диссертатсия дар тақризи мазкур чунин нуқтаҳои қайд кардан мумкин аст:

1. Дар боби аввал бояд объект ва субъекти идоракунии комплекси авиатсионӣ мавриди таҳлили назариявии фарогир қарор мегирифт, зеро мукамалгардонии механизмҳои идоракунӣ ва таснифу самтҳои онҳо бо масъалаҳои зикршуда алоқаманд мебошанд.

2. Дар мавриди таҳқиқи принсип ва усулҳои муосири идоракунӣ дар комплекси авиатсионӣ хуб мешуд таҷрибаи Ўзбекистон ва Қазоқистонро дар ин соҳа васеътар омӯхта, имкониятҳои татбиқи он дар Тоҷикистонро асоснок менамуд, зеро ширкатҳои ҳавоии ин кишварҳо рақобатноктарин ширкатҳо дар минтақаи Осиёи Марказӣ ба ҳисоб мераванд.

3. Дар саҳифаи 84-и диссертатсия муаллиф қайд намудааст, ки омилҳои ҳалкунандаи афзоиши рақобатпазирии ширкатҳои комплекси авиатсиониро кадрҳои баландихтисос ташкил менамоянд, аммо ин омил дар диссертатсия таҳлили ҷурра нашудааст.

4. Агар дар диссертатсия хизматрасониҳои комплекси авиатсионӣ ва дороиҳои онҳо мушаххас тавсифу тасниф мешуданд, пас самтҳои муҳиму афзалиятноки такмили механизми идоракунии ин комплекс аёнтар мешуд.

5. Дар боби сеюм, асосан дар параграфи “Самтҳои асосии такмили низоми идоракунии комплекси авиатсионӣ ва унсурҳои асосии он дар шароити муосир” ба назари мо ба мақсад мувофиқ мебуд, агар муаллиф ба масъалаи бозсохтори (реструктуризатсияи) идоракунӣ ва институти реинжиниринг васеътар тавачҷӯх меод ва пешниҳоди амалӣ коркард менамуд.

6. Масъалаи таъминоти иттилоотии идоракунии комплекси авиатсионӣ, ки инструменти муҳими идоракунии махсуб мешавад, бояд дар параграфи алоҳида мавриди назар мешуд.

Ба ақидаи мо эроду тавсияҳои зикршуда сатҳи назариявӣ амалии диссертатсияи тақризшавандаро коҳиш намедихад. Дар умум, диссертатсияро метавон гуфт, ки таҳқиқоти баитмомрасида аст, мустақилияти муаллиф дар омода намудани диссертатсия эҳсос мешавад.

8. Тасдиқи инъикоси натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ дар нашрияҳои илмӣ. Баррасии диссертатсия нишон дод, ки вобаста ба натиҷаҳои таҳқиқот муаллиф дар умум 12 мақолаи илмӣ, аз он ҷумла, 5 адад дар маҷаллаҳои аз тарафи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тақризшаванда ба нашр расонидааст. Натиҷаҳои таҳқиқоти илмӣ дар конференсияҳои илмию назариявӣ ва илмию амалии байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ ба тариқи маърузаҳои илмӣ баён гардидаанд.

9. Мутобиқати автореферат ба муқаррароти асосии диссертатсия

Автореферати диссертатсия тибқи талаботи муқарраргардида барои дарёфти дараҷаи илмии номзоди илмҳои иқтисодӣ таҳия гардида, мазмуни асосии таҳқиқотро инъикос мекунад ва дар он натиҷаҳои илмии асоснокгардида шарҳи пурраи худро ёфтаанд.

10. Хулоса оид ба мутобиқати диссертатсия ба меъёрҳои муқарраргардида

Диссертатсияи Раҳмон Юсуф Азим дар мавзӯи «Такмили механизми идоракунии комплекси авиатсионӣ дар шароити муосир», барои дарёфти дараҷаи илмии номзоди илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.06 - Иқтисодиёт ва идоракунии тибқи самтҳои фаъолият (08.00.06.04 - Ташкил ва идоракунии корхонаҳо, низомҳо ва комплексҳо) ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ буда, муаллифи диссертатсия сазовори дараҷаи илмии номзоди илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси пешниҳодшуда мебошад.

Дар маҷмӯъ, диссертатсияи мазкур таҳқиқоти илмии баанҷомрасида махсуб шуда, дорои пешниҳодҳои мушаххас нисбати такмили механизми идоракунии комплекси авиатсионӣ дар шароити муосир мебошад.

Аз ин рӯ, мо чунин меҳисобем, ки диссертатсияи Раҳмон Юсуф Азим дар асоси талаботи илмӣ-назариявӣ ва амалияи муосир анҷомёфта буда, аз рӯи натиҷаҳои назариявӣ ва амалии худ ҷавобгӯ ба талаботи Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ ва унвони илмӣ мебошад, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ шудааст. Бинобар ин, арзанда аст, ки ба муаллифи он дараҷаи илмии номзоди илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.06 - Иқтисодиёт ва идоракунии

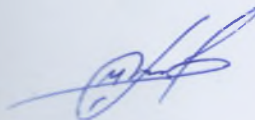
тибқи самтҳои фаъолият (08.00.06.04 - Ташкил ва идоракунии корхонаҳо, низомҳо ва комплексҳо) дода шавад.

Тақриз дар ҷаласаи кафедраи иқтисодиёт ва логистикаи Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М.С. Осимӣ муҳокима ва тасдиқ карда шудааст (суратҷаласаи № 5, аз 27 ноябри соли 2023).

Натиҷаи овоздихӣ: 8 - нафар тарфдор, зид-0, бетараф-0.

Раиси ҷаласа:

н.и.и., и.в. дотсенти кафедраи
иқтисодиёт ва логистикаи нақлиётӣ

Мирзобеков Х.Д.

Ташхисгар:

д.и.и., и.в. профессор,
муdiri кафедраи иқтисодиёт
ва логистикаи нақлиётӣ

Ҳамроев Ф.М.

Котиби ҷаласа:

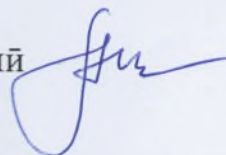
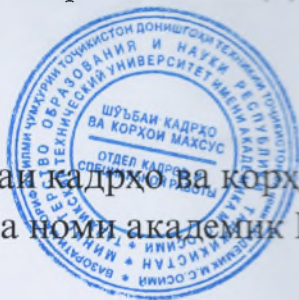
н.и.и., и.в. дотсенти кафедраи
иқтисодиёт ва логистикаи нақлиётӣ

Гадоева Ф.С.

Имзоҳои Мирзобеков Х.Д., Ҳамроев Ф.М., ва Гадоева Ф.С.-ро тасдиқ менамоям:

Сардори шуъбаи кадрҳо ва корҳои
махсуси ДТТ ба номи академик М.С.Осимӣ

Қодирзода Н.

Суроғаи донишгоҳ: 734042, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш.Душанбе,
ҳиёбони академикҳо Раҷабовҳо 10, саҳифаи интернетӣ ttu@ttu.tj Телефон:
(992372) 221-35-11